

Statsminister Gro Harlem Brundtland

Åpningsadresse ved Nordisk Ministerråds kulturkonferanse
Oslo, 2. desember 1991

Nordiske venner,

Det er ikke ofte vi kan se omkring oss og si at historien skrives akkurat her og nå - og at vi selv lever i en tid der gamle mønstre faller fra hverandre og utviklingen åpner for en ny retning. Likevel er det dette vi i Norden og Europa opplever i dette siste tiåret av det 20. århundre. Vi er kommet til en historisk korsvei i Europa og i Norden.

I en tid der vi alle må være opptatt av hvordan vi skal møte forandringene er det godt å vite at noe er konstant. I en tid der de nordiske regjeringene arbeider hardt med å sikre nye europeiske samarbeidsavtaler for sine land, ja, da er det godt å vite at visse grunnleggende goder ikke skapes ved avtaler. Politiske og økonomiske avtaler er nødvendige, men de gir ikke automatisk noen fornemmelse av samhörighet og vennskap mellom nasjoner. Frankrike og Jack Lang var tidlig ute med å erkjenne at kultur, menneskers opplevelsesverden, er det lim som kan forene Europa. At vi kjenner hverandre og liker hverandre er en forutsetning for opplevelse av enhet.

I Norden vet vi noe om dette - det limet Jack Lang snakker om eksisterer, ja, vi tar det nærmest som en selvfølge. I århundrer har vi som folk og stater vært nært forbundet her nord i Europa. Det har såvisst ikke bare vært idyll. Fredelig samarbeid har vekslet med blodige kriger, grenser og allianser har siftet. I tilbakeblikk ser vi likevel et mønster; vi har vokst oss sammen.

Vi snakker med rette om behovet for en ny giv for det nordiske samarbeidet i et nytt Europa. Men la oss aldri glemme det helt unike som ligger i det uformelle nettverket mellom våre land. Jeg tror det er en erfaring vi alle har hatt - at den uformelle nærkontakten har vært den største og mest fruktbare delen av det nordiske samarbeidet. Nærkontakten mellom nordiske fagfolk, institusjoner, politikere, venner og slektninger. Alle synes å være enige om dette.

Forklaringene er mange - det handler om våre mange århundrer sammen, om felles språk og om korte avstander. I sum handler det om et kulturelt fellesskap. Og dette fellesskapet skal vi pleie og gi ny næring.

Nordisk kultur er ikke lukket, den er åpen mot verden, ikke minst mot Europa. Når vi i tidligere perioder har snakket om gullalder for nordisk kultur, så har det nettopp vært i perioder der vi hadde øyne og ører rettet utover, samtidig som vi ikke glemte vårt eget særpreg. Ja, mye av det fremste i vår kulturelle historie er blitt skapt av kunstnere, forfattere, musikere som pleiet nær omgang med strømninger i Europa. En sterk nordisk kulturell identitet er ikke blitt til i isolasjon, men i århundrers åpenhet mot det bredere europeiske kultur-mangfold.

Nettopp derfor er det nye politiske og økonomiske samarbeidet i Europa viktig for Norden. I samtlige nordiske land står de europeiske utfordringene på dagsorden. Det er en styrke for oss alle. Men til tross for vår nærhet har de nordiske land en ulik historie i sitt møte med Europa. Derfor kan diskusjonen om deltakelse i europeisk samarbeid skille seg betydelig fra et nordisk land til et annet.

I etterkrigstiden fremsto ofte den nordiske vei som et alternativ til den europeiske. I mange år kunne faktisk det nordiske samarbeidet vise vei for det øvrige Europa. Derfor var det mange i Norge som i diskusjonen om EF-

medlemskap mente at vi kunne velge en nordisk vei. Men i dag ser vi at det ikke er naturlig å trekke et slikt skille. Norden er ikke et alternativ til Europa. Norden er en del av Europa.

I dag er det trist å tenke på hvor mye vi egentlig tapte, både internt i Norden, men også i forhold til det øvrige Europa, da visjonene om Nordøk i sin tid strandet.

Vi kunne ha hatt modellen for det indre marked klar for over 20 år siden. I stedet ble det EF, og senere EF og EFTA, som trakk opp linjene for et bredere vest-europeisk samarbeid, mens vi i det nordiske samarbeidet ikke har tilpasset våre egne arbeidsformer til de politiske og økonomiske utfordringer vi står overfor.

To historiske forhold gjør at vi må endre på dette. For det første åpner omveltningene i Øst- og Sentral-Europa for en helt ny betydning av det regionale samarbeidet i vår verdensdel. For Sverige og Finland endres grunnlaget for nøytralitetspolitikken. I våre egne nærområder skjer det store politiske og sosiale forandringer. Mange ser mot Norden som et område med et nært regionalt samarbeid bygget på felles verdier i samme kulturelle forankring. Derfor må vi forme Norden som region i det regionenes Europa vi nå ser konturene av.

Med EØS-avtalen blir samtlige nordiske land, enten de er EF-medlemmer eller ikke, med i det bredere europeiske samarbeidet. Det er en viktig begivenhet som trekker opp perspektiver for det som i dag står på vår felles dagsorden; "Det nordiske kultur- og mediesamarbeidet etter 1992, i lys av den europeiske utviklingen".

EØS-avtalen er en milepæl ikke bare for det europeiske samarbeidet, men også for Norden. Denne avtalen er i seg selv det største enkeltbidrag til nordisk integrasjon på svært

mange år. Mange av de visjoner som lå nedfelt i NORDØK-initiativet blir nå virkelighet. Avtalen gir for første gang alle de nordiske land en felles europeisk ramme for sitt nordiske samarbeid. Det åpner helt nye perspektiver som vi må vite å dra nytte av. Det er det spennende og utfordrende utgangspunktet vi står overfor når vi nå diskuterer videreutviklingen av det nordiske samarbeidet.

I årene som kommer vil det kreves håndfaste politiske vedtak på en rekke områder dersom vi skal dra nytte av det nordiske fellesskapets potensiale. Skal vi lykkes på de samarbeidsområder som ble trukket frem under Nordisk Råds ekstrasesjon i Mariehamn - der kultur og utdanning ble gitt den høyeste prioritet - kreves det politisk vilje til klar nordisk prioritering i samtlige nordiske hovedsteder. Da må også mye av ansvaret for hvordan vi skal velge å prioritere plasseres sentralt hos regjeringene. Ja, statsministrene må selv sette dagsorden og være pådrivere.

På denne bakgrunn var det som skjedde på Mariehamn meget viktig. Statsministrene ga der i sin felles erklæring uttrykk for at de selv vil stå for en avklaring av hvordan det nordiske samarbeidet kan utvikles videre innenfor en europeisk ramme. Vår ambisjon er i fellesskap å arbeide frem politiske retningslinjer og prioriteringer. Utfordringen er å få til en påkrevet fornyelse av samarbeidet innenfor den nye europeiske rammen som EØS-avtalen har gitt - og med de perspektiver eventuelle nye nordiske EF-medlemskap åpner.

I statsministrenes vurdering bør vi kritisk se på hva vi skal vie tid og krefter til. Kultursamarbeidet er så absolutt et område som står sterkt - og som bør stå enda sterkere når vi nå skal styrke en nordisk regional identitet i det nye Europa. Det nordiske kultur samarbeidet har preget arbeidet i Nordisk Råd og Nordisk Ministerråd. Det var da heller ingen tilfeldighet at Nordisk Kultursekretariat ble opprettet som det første ministerrådssekretariatet i 1972. Kulturen er

fortsatt i dag det dominerende samarbeidsområdet og får rundt en tredjedel av de fellesnordiske midlene. Det er derfor store og viktige utfordringer dere skal diskutere på denne konferansen.

"Kulturen i Norden trenger mye mere politisk fantasi", sa den norske forfatteren Herbjørg Wassmo da hun takket Nordisk Råd for litteraturprisen, som hun fikk for romanen "Hudløs himmel" i 1987. "Fantasien er livets "trollspeil"", sa hun "kunsten setter speilskårene sammen til et mønster - for at vi skal kunne se våre liv."

Hva blir situasjonen for det nordiske kultur- og mediesamarbeidet i årene fremover - sett i lys av den europeiske utviklingen? Får vi en ny nordisk gullalder, slik vi kjenner den fra vår historie? Får vi mer fantasi inn i det politiske samarbeidet?

Vi vet ikke svaret. Men vi kan medvirke til at kulturytringenes røst blir tydeligere og klarere. I vår medie verden får vi virkeligheten presentert i oppstykkede fragmenter. Vi trenger en klarere virkelighetstolkning fra dikt, bilde, musikk og romanen.

Den tiden vi nå går inn i vil være preget av sterkere mangfold og av nye motsetninger i et åpent Europa. Den nære omgang med det nye Europa vil styrke nordisk identitet og gi vår kultur ny eksponering. Derfor er den integrasjonen som nå finner sted - gjennom EF og EØS - en kilde til fornyelse. Kultur er ikke en egen del av EØS-avtalen, men vi er enige om å etablere en felles plattform for samarbeid også her.

Vi trenger derfor initiativ som denne konferansen. Vi trenger nytenkning, og vi trenger nytenkere. Ikke bare politikere, forskere og intellektuelle, men også kunstnere og kulturarbeidere som vil utprøve og utdype det nordiske potensialet i nye former, innenfor og utenfor Norden.

Skal vi nå komme videre, må den nordiske nærkontakten - den uformelle og den formelle - bli synliggjort og åpenbart i hele sin bredde - både for oss selv og omverdenen. Når grensene åpnes utad, må fellesskapet ivaretas innad. Vi må med andre ord satse sterkere på de muligheter moderne kommunikasjon gir. Jeg sier ikke at vi f.eks. skal ha en nordisk fellesavis, slik The European tar mål av seg til å bli i europeisk målestokk. Men vi må legge vesentlig mer vekt på å skape en nordisk offentlighet, felles fora, felles begivenheter som gir rom for nordisk dialog og nordisk initiativ i Europa.

Vi har allerede et godt utbygget apparat, det er ikke der utfordringen ligger. Vi har de nordiske, politiske samarbeidsorganene og vi har Foreningen Norden. Det er samarbeid på forsknings-, universitets- og folkehøgskoleplan og det foregår en bred kulturutveksling, mest innen de ikke-verbale kunstarter: musikk og billedkunst. Også mediene bør kjenne sitt ansvar: Å forbedre og utvide avis- og fjernsynsreportasjene fra naboland til naboland er svært viktig, og har dessuten en språklig dimensjon: Vi lærer å forstå hverandre bedre.

Jeg håper denne konferansen kan bety et nytt steg fremover i nordisk nytenkning. La det bli en nytenkning som utløser handlekraft og politisk lederskap. EØS-avtalen er nå ferdig forhandlet. Ennå vil det gå flere år før nye nordiske land vil være medlemmer av EF. Det ville være å gi fra oss historiske muligheter dersom vi i mellomtiden skulle stille Norden i bero. Vi får ikke mer Europa ved å velge mindre Norden, tvert i mot. Det er nå vi legger grunnlaget for å gjøre Norden til en sterkere kraft i fremtidens europeiske kultur og politikk.